

Brama Warszawska:

Do dzisiejszych czasów zachowała się jako **jedyna z czterech bram** stanowiących **część murów obronnych** wzniesionych w I poł. XVI w. przez kanclerza Szydłowieckiego. Jest to **renesansowa budowla** wykonana z kamiennych ciosów o jednej kondygnacji. Od strony zewnętrznej budowlę zdobi **herb Szydłowieckich-Odrowąż** oraz **obraz Matki Boskiej Częstochowskiej**.

Kolegiata pw. św. Marcina Biskupa:

Jest to jeden z **najcenniejszych zabytków architektury romańskiej w Polsce**. Wzniesiona została w XII w. z okolicznego piaskowca krzemienistego na planie krzyża łacińskiego. Fasadę wejściową tworzą dwie różniące się od siebie **wieże**. Południowa starsza wieża ma **dwudzielne okna romańskie** (biforia), a poniżej ślady romańskiej dekoracji. Ścianę północną zdobią **herby właściciela miasta** (Odrowąż) i **jego matki** (Łabędź). Wnętrze kościoła jest trzynawowe, ściany prezbiterium i transeptu pokrywają **malowidła z XVIII wieku** przedstawiające **sceny z bitew Pod Wiedniem i Chocimiem oraz na Psim Polu i pod Grunwaldem**. W lewej nawie transeptu znajdujemy **nagrobki rodziny Szydłowieckich**. Wśród nich złożony z dwóch płaskorzeźb nagrobek kanclerza. Jedna część przedstawia właściciela opatowa, a druga to tzw. **lament opatowski** – scena opłakiwania zmarłego przez mieszkańców Opatowa.

Klasztor i kościół Bernardynów:

Znajduje się w **najstarszej części Opatowa**, dawnym Żmigrodzie. Już w XII w. istniała tym miejscu kruchta, której miejsce, po przejęciu tych terenów przez zakon Bernardynów, zajął nowo wybudowany kościół. **Całkowitej przebudowy** kościoła dokonano w XVIII w, i nadano mu formę, w której przetrwał po dziś dzień. Jest to **przykład architektury późnobarokowej**, zaś **wnętrze ma charakter ro-**



kokowy z licznymi zdobieniami i bogatą ornamentyką. Ściany i sklepienie pokryte są **polichromią** przedstawiającą sceny z życia Matki Boskiej.

Podziemna trasa turystyczna:

Jedna z **większych atrakcji turystycznych Opatowa**. Prowadzi przez niegdyś piwnice znajdujące się pod kamienicami na rynku. Podziemia zajmują **trzy poziomy** i sięgają **głębokości 14 metrów**. W roku 1984 z myślą o turystach przygotowano do zwiedzania **trasę o długości 400 m**.

WARTO ZOBACZYĆ:

- 1 Kielce:**
 - Pałac Biskupów Krakowskich – wspaniały przykład rezydencji z czasów Wazów
 - Katedra pw. Wniebowzięcia NMP – jeden z najcenniejszych zabytków miasta
 - Park Miejski im. Stanisława Staszica – jeden z najstarszych parków w kraju
 - Muzeum Zabawek i Zabawy – największe tego typu muzeum w Polsce
 - Rezerwat Przyrody – Kadzielnia – ciekawe zjawiska geologiczne i malowniczy krajobraz
- 2 Łagów:**
 - Kościół pw. Michała Archanioła
 - Wąwóz Dule z Jaskinią Zbójcejką
- 3 Opatów:**
 - Brama Warszawska – jedyna zachowana brama, będąca częścią murów obronnych
 - Kolegiata pw. św. Marcina Biskupa – najcenniejszy zabytek architektury romańskiej w Polsce
 - Kościół i klasztor Bernardynów
 - podziemna trasa turystyczna – 400 m prawdziwej przygody, 14 m pod ziemią

Autorzy zdjęć: Anna Drzewiecka, Paweł Pierściński, Archiwum Urzędu Miasta i Gminy Opatów
Tekst: Kazimierz Micorek, redakcja tekstu: Agencja Planet PR

Wydawca: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego,
ul. Sciegiennego 2, 25-033 Kielce, tel. 041 361 80 57
www.rot.swietokrzyskie.travel



PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU



WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO



Wydawnictwo współfinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego dla rozwoju województwa świętokrzyskiego.

PRZYSTANEK ŚWIĘTOKRZYSKIE



Śladami dawnych dziejów – kolebka ziemi świętokrzyskiej



Fragment lamentu opatowskiego



Kielceńska Katedra



Kielce:

Kielce : www.sienkiewicza.pl
Informacja Turystyczna Miasta Kielce
Pl. Niepodległości 1,
Hala Dworcowa (l.p.), 25-506 Kielce
tel +48 41 367 64 36 tel/fax 41 345 86 81
www.um.kielce.pl/turystyka

Punkt Informacji Turystycznej w Kielcach

Oddział Świętokrzyski PTTK
ul. H. Sienkiewicza 29, 25-007 Kielce
tel +48 41 344 77 43
www.pttkkielce.pl

Muzeum Narodowe – Pałac Biskupów Krakowskich

Plac Zamkowy 1, 25-010 Kielce
Kasa biletowa tel +48 41 344 23 18, 344 40 14
www.mnki.pl

Skarbiec Katedralny

pl. Panny Marii 3, 25-013 Kielce
tel +48 41 344 63 07

Muzeum Diecezjalne

ul. Jana Pawła II 3, 25-013 Kielce
tel +48 41 344 58 20
www.muzeum.kielce.pl

Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego - oddział Muzeum Narodowego

ul. Jana Pawła II 5, 25-013 Kielce
tel +48 41 344 57 92
fax +48 41 344 82 61
www.mnki.pl/zeromski

INFO ADRESY

Muzeum Wsi Kieleckiej – Dworek Laszczyków
ul. Jana Pawła II 6, 25-025 Kielce
tel. +48 41 344 92 97
fax +48 41 344 50 08
www.mwk.com.pl

Dom Środowisk Twórczych
ul. Zamkowa 5, 25-009 Kielce
tel +48 41 368 20 54
tel./fax +48 41 368 20 53
www.kielcedst.net

Muzeum Historii Kielc
ul. Św. Leonarda 4, 25-303 Kielce
tel +48 41 340 55 20
www.muzeumhistoriikielc.pl

Wystawa – Region Świętokrzyski – człowiek, środowisko
Kamienica pod Trzema Herbami, ul. Rynek 3/5, 25-303 Kielce
Wejście od ul. Orlej 3
tel +48 41 344 40 14 www.238
www.mnki.pl

Muzeum Zabawek i Zabawy
Pl. Wolności 2, 25-367 Kielce
tel +48 41 343 37 00, 344 40 78
www.muzeumzabawek.eu

Muzeum Geologiczne Oddział Świętokrzyskiego Państwowego Instytutu Geologicznego
ul. Zgoda 21, 25-963 Kielce
tel +48 41 361 25 37
www.pgi.kielce.pl

Cmentarz żydowski z 1868 r. z Lapidarium
ul. Półkosz Dolny – klucze posiada p. Irena Kowalczyk
ul. Marmurowa 9, Kielce
tel +48 41 361 62 10

Łagów:
Punkt Informacji Turystycznej w Łagowie
Gminne Centrum Informacji
ul. Rynek 62, 26-025 Łagów
tel +48 41 307 40 70
www.lagow-gmina.pl

Opatów:
www.opatow.um.gov.pl
Centrum Informacji Turystycznej w Opatowie
Budynek Urzędu Miasta i Gminy
Plac Obrońców Pokoju 34,
27-500 Opatów
tel. +48 15 868 13 01
www.opatow.um.gov.pl

Podziemna Trasa Turystyczna
Plac Obrońców Pokoju 18, 27-500 Opatów
tel. +48 15 868 27 78
www.ptkopatow.free.ngo.pl

Muzeum Geodezji i Kartografii
ul. Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów
tel. +48 868 47 77
www.muzeumgeodezji.opatow.pl

1 Kielce

Przeprowadzone badania archeologiczne potwierdzają w sposób jednoznaczny istnienie **osady nad Silnicą w IX w. Najwcześniejsze wzmianki** o osadzie targowej pochodzą z **1084 r.**, jest to także data **wybudowania pierwszego kościoła p.w. św. Wojciecha**. Na przełomie XI/XII w. Kielce oraz dobra łysogórskie były już we władaniu biskupów krakowskich. **Prawa miejskie** nadano Kielcom prawdopodobnie w roku 1295, inne źródła wspominają **rok 1360** i osobę biskupa Bodzantę. W kolejnych wiekach miasto prężnie się rozwija. Kielce rozrastają się, **powstaje ratusz, szkoła, łaźnia oraz zajazd** dla odwiedzających miasto gości. Organizowano **targi** oraz kilka razy do roku duże **jarmarki**. Po zniszczeniu miasta w czasie wojen szwedzkich i ogólnym kryzysie gospodarczym nastąpił okres stagnacji na blisko 100 lat. Na skutek decyzji Sejmu Czteroletniego w roku 1789 Kielce wraz z dobrami biskupimi, przeszły na własność skarbu państwa. **W 1805 r.** decyzją papieża Piusa VII **utworzono diecezję kielecką**. **Rok 1816** był ważnym dla Kielc, jako że miasto stało się **ośrodkiem administracyjnym w Królestwie Polskim**, co zdecydowanie podniosło jego rangę. Miasto na nowo rozkwitło – powstawało coraz **więcej budynków mieszkalnych i usługowych**, rozrastała się **sieć brukowanych ulic**, usprawniono **kanalizację** oraz zadbano o miejską zieleni zakładając **ogrody spacerowe**. **W 1867 r. Kielce stały się stolicą guberni**. Pojawiły się nowe inwestycje przemysłowe, oddano linie kolejową łączącą Iwanogród, dzisiejszy Dęblin, z Zagłębiem Dąbrowskim. W latach międzywojennych umocniła się rola Kielc jako centrum administracyjnego dużego województwa. Czas II wojny światowej to czas okrutnego terroru hitlerowskiego. W getcie żydowskim, które funkcjonowało w latach 1940 – 1942, zginęło 25 tys. Żydów. Mieszkańcy Kielc aktywnie działali w ruchu oporu, szczególnie w ZWZ – AK oraz NSZ i GL.

Pałac Biskupów Krakowskich:

Powstał w I poł. XVII w. z fundacji **biskupa Jakuba Zadzika**. Główną część usytuowanego **na Wzgórzu Zamkowym** pałacu zbudowana została na planie zbliżonym do kwadratu. Jest to przykład architektury wczesnego baroku. **Arkadowy front** budynku ozdabiają **trzy herby wykonane z kamienia** – Korać Zadzika, Orzeł Rzeczypospolitej z epoki Wazów oraz Trzy Korony kapituły krakowskiej. Po obu stronach pałacu znajdują się **dwie wieże** zwieńczone strzelistymi hełmami. W 2003 r. na tyłach pałacu otwarto **ogród włoski** będący rekonstrukcją z XVII i XVIII w. Obecnie w pałacu znajduje się **Muzeum Narodowe**.

Katedra pw. Wniebowzięcia NMP:

Jest to **jeden z najcenniejszych zabytków miasta**. **Barokowa świątynia** posiadająca zachowane **elementy romańskie** usytuowana jest na Wzgórzu Zamkowym naprzeciw Pałacu Biskupów. Pierwszy kościół romański powstał w tym miejscu w 1171 r. Przez kolejne wieki był wielokrotnie przebudowywany, by ostateczną, zachowaną do dzisiaj formę uzyskać w XIX w. Wyposażenie kościoła pochodzi z XVIII w., zaś zdobnicze wnętrza malowidła powstały w XIX w. pod pędzłami uczniów Jana Matejki. Barokowy XVIII-wieczny ołtarz to dzieło Antoniego Frąckiewicza.

Park Miejski im. Stanisława Staszica:

Jeden z najstarszych i piękniejszych parków w kraju. Usytuowany jest na **ponad 7 ha** w samym centrum miasta. **Powstał w latach 30-tych XIX w.** W

zachodnie części parku znajdują się **staw**, którego największą atrakcją jest znajdująca się na środku **fontanna** z ozdobnymi dyszami w kształcie ryb. Ozdobą parku poza wypielęgnowaną zielenią są **barokowe rzeźby, kamienne wazy** pochodzące z klasztornej ogrodu w Jędrzejowie oraz **kilka pomników** m.in. figura św. Jana Nepomucena, pomnik Stanisława Staszica czy Stefana Żeromskiego.

Muzeum Zabawek i Zabawy:

Niewątpliwie jest to atrakcja, która najbardziej ucieszy najmłodszych turystów. Jest to **największe tego typu muzeum w Polsce**. Muzeum powstało pod koniec lat 70-tych XX w. **Na prawie 700 metrach** zobaczyć można **zbiór kilku tysięcy zabawek**. Wśród najcenniejszych eksponatów znajduje się m.in. niemiecka woskowa lalka z XVIII w., lalki z porcelanowymi główkami w strojach z przełomu XIX i XX w., XIX-wieczne ołowiane żołnierzyki czy komplety akcesoriów dla lalek – mebelków i pochoików. Poza zabawkami historycznymi w muzeum zobaczyć można również zabawki ludowe i pochodzące z czasów współczesnych.

Rezerwat przyrody – Kadzielnia:

Niewielki **rezerwat przyrody nieożywionej** o powierzchni **0,6 ha** usytuowany w centrum Kielc. Najwyższą częścią rezerwatu jest **tzw. Skałka Geologów**, wznosząca się pośrodku nieczynnego od 1962 r. kamieniołomu Kadzielnia. W **wapieniach okresu dewońskiego** zobaczyć można kilka **ciekawych zjawisk geologicznych**, m.in. **szczątki fauny** (m.in. koralu, brachiopodów, ryb i głowonogów), **żyłową mineralizację kruszcowo-kalcytową, zjawiska tektoniczne i krasowe**. W południowej części kamieniołomu usytuowany jest obecnie **je-den z piękniejszych w kraju amfiteatrów**. Na jego scenie każdego roku odbywają się różnego rodzaju koncerty i festiwale znane w całej Polsce.

2 Łagów

Jako osada handlowa **Łagów powstał w XII w.** i został nadany biskupstwu wrocławskiemu. Z uwagi na ciągłe napady Tatarów, w ówczesnym Łagowie znajdowała się **kasztelania** broniąca wschodnich rubieży. **W 1253 r.** książę Bolesław Wstydlivy zezwolił Wolimirowi biskupowi wrocławskiemu na **lokalizację miasta**. Ludność miast początkowo trudniła się myślistwem i rolnictwem, ale już od XV w. Łagów staje się **znanym ośrodkiem rzemiosła**, powstały m.in. **garncernie** przerabiające miejscowe glinki, przetwarzając miejscowe piaski uzyskiwano **szkło**, produkowano też **cegły i dachówki**. Również **wydobycie rud żelaza** oraz budowa **kuźnic**, w których przerabiano żelazo na potrzebne narzędzia i uzbrojenie, przyczyniło się do prężnego rozwoju miasta. Po upadku powstania, jak wiele miast w świętokrzyskiem, Łagów **w 1869 r. utracił przywileje oraz prawa miejskie**. W czasie I wojny światowej miasto opanowali Austriacy, którzy przejęli kopalnie rud ołowiu, cynku oraz kopalnie wapieni. Przed wybuchem II wojny światowej wypalano tu w potężnych piecach wapno.

Kościół pw. Michała Archanioła:

Przez kilka stuleci kościół był cały czas rozbudowywany. Składa się z **XV-wiecznego prezbiterium, XVI-wiecznej nawy oraz pochodzących z póź-**



niejszych wieków kaplic. W tym niewielkim uroczym kościele znajduje się piękny późnorennesansowy **ołtarz główny pochodzący z 1600 r.**

Wąwóz Dule:

Rzeka Łagowica przeciskająca się przez skały wapienne utworzyła w tym miejscu potężną jaskinię zwaną **Jaskinią Zbójceją**, ponieważ, jak głosi legenda, miał w niej mieszkać **zbój Madej**. W czasie penetracji jaskini znaleziono w zamulonym dnieniu szczątki kości zwierząt z okresu zlodowacenia oraz przedmioty z kamienia, brązu i żelaza. Roślinność charakterystyczna dla środowiska skalno – wapiennego, zjawiska krasowe oraz krajobraz pozwoliły uczynić z tego miejsca **Rezerwat Przyrody „Wąwóz Dule”**.

3 Opatów

Pierwotna osada, **wczesnośląski gród**, znajdowała się prawdopodobnie w pobliżu obecnego klasztoru Bernardynów. Funkcjonowała ona **pod nazwą Żmigród**. W archiwach Kapituły Krakowskiej można odnaleźć informację, iż za czasów Kazimierza Odnowiciela biskup krakowski postawił w Żmigrodzie w 1040 r. kościółek drewniany. W 1237 r. książę śląski Henryk Brodaty, książę krakowski i sandomierski, oddał Opatów wraz z okolicznymi wsiami biskupowi lubuskiemu. **W 1282 r.** otrzymał on z rąk Leszka Czarnego **przywilej lokacyjny** na prawie niemieckim dla budującej się osady. Korzystne położenie miasta na **przecięciu ważnych szlaków handlowych** przyczyniło się do rozwoju miasta, w którym dzięki otrzymanym przywilejom odbywały się **jarmarki i targi**. **W 1502 r.** miasto uległo zniszczeniu w wyniku **najazd Tatarów**. Jednak dzięki wsparciu króla Aleksandra Jagiellończyka Opatów szybko odbudował zarówno swe mury jak i znaczenie. **Na początku XVI wieku** miasto odkupił od biskupów **Krzysztof Szydłowiecki**. **Otoczył Opatów** nowoczesnymi jak na tamte czasy **murami obronnymi** z czterema bramami **wybudował ratusz** oraz założył małe jeszcze popularne **wodociągi**. Po śmierci kanclerza Szydłowieckiego miasto było własnością Tarnowskich, Radziwiłłów, Wiśniowieckich, Lubomirskich i Potockich. Przez te wszystkie stulecia swojego istnienia, stanowiło **ważny ośrodek życia publicznego kraju**, wielokrotnie goszcząc w swych murach władców Polski. Rozwój miasta zahamowały rozbiory. **W okresie Powstania Styczniowego** Ziemia Opatowska była

terenem walk powstańczych. **W czasie II wojny światowej** teren ten stał się miejscem czynnych działań partyzanckich organizacji wojskowych, w tym **sławnego oddziału „Jędrusiów”**.

